

Andijon davlat chet tillari instituti Ingliz tili nazariy aspektlari kafedrası mudiri, PhD, Axunov Muqumjon Muhammadaminovich taqrizi ostida

Sayfutdinova Mexrinozbonu Zaxiddin qizi

Andijon davlat chet tillari instituti Ingliz tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Telefon raqami: +998 91 171 80 04

E-mail: mexrinozsayfutdinova@gmail.com

IJTIMOYIY-MADANIY FAOLIYATDA MAGISTRATURA TALABALARINING TASHKILIY-BOSHQARUV KO'NIKMALARI HAQIDAGI ZAMONAVIY G'OYALAR

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada kasbiy kompetentsiyaning o'ziga xos xususiyati, mohiyati va mazmuni ochib beriladi, shuningdek, mahalliy va xorijiy olimlarining ijtimoiy-madaniy faoliyatida magistratura talabalarining tashkiliy va boshqaruv ko'nikmalari haqidagi zamonaviy g'oyalari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, kompetent shaxs, kasbiy kompetensiya, kasbiy faoliyat, tashkiliy va boshqaruv faoliyati, ijtimoiy va madaniy faoliyat.

ABSTRACT: This article reveals the peculiarity, essence and content of professional competence, and considers modern ideas about the organizational and managerial skills of masters in the socio-cultural activities of domestic and foreign scientists.

Keywords: competence, competent person, professional competence, professional activity, organizational and managerial activity, social and cultural activities.

АННОТАЦИЯ: В данной статье раскрываются особенности, сущность и содержание профессиональной компетентности, также рассматриваются современные представления отечественных и зарубежных учёных об организационно-управленческих навыков магистров в социально-культурной деятельности.

Ключевые слова: компетентность, компетентная личность, профессиональная компетентность, профессиональная деятельность, организационно-управленческая деятельность, общественно-культурная деятельность.

KIRISH.

Jahon va mamlakatimiz amaliyotida talabalarining tashkilotchilik va boshqaruv qobiliyatlarini shakllantirishning psixologik jihatlari va xususiyatlariga oid ilmiy izlanishlar alohida qiziqish uyg'otadi.

Kommunikativ yetakchilik kompetensiyalarini shakllantirish texnologiyasi, maktabdan tashqari mashg'ulotlarda tashkilotchilik ko'nikmalarini shakllantirish, ijtimoiy-madaniy rejalashtirish, bo'lajak mutaxassisning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi, bo'lajak magistrnlarni malakali tayyorlashni ilmiy yo'naltirilgan qo'llab-quvvatlash didaktik qo'llab-quvvatlash bo'lib hisoblanadi. Shu munosabat bilan ta'limning tashkiliy-pedagogik jarayonidagi kamchiliklarni bartaraf etish, ilg'or tajriba almashish orqali yangicha yondashuv, texnologiya va tamoyillarni ishlab chiqish va takomillashtirish zarurligi tushuntiriladi. Mamlakatimizda zamon talablari asosida oliy ta'lim sifatini oshirish, jumladan, magistratura tizimini shakllantirish va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim sohasida amalga oshirilgan keng qamrovli islohotlar natijasida huquqiy, ilmiy, uslubiy va magistraturaning moddiy-texnik ta'minoti kuchaytirildi, magistratura mutaxassisliklari bo'yicha davlat ta'lim standartlari ishlab chiqildi, ta'lim jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalari joriy etildi va qo'llanildi. Shu bilan birga, tashkiliy va bakalavriat talabalarining boshqaruv qobiliyatlari ta'kidlangan.

Asosiy natijalar va tahlillar.

Hozirgi vaqtda O‘zbekiston ta’lim tizimi sezilarli o‘zgarishlar bilan ajralib turadi, buning natijasida, birinchi navbatda, innovatsion jarayonlar faollashmoqda. Bugungi kunda ta’lim tizimiga tashqi omillar sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Unga mutlaqo yangi talablar qo‘yiladi, ularning doimiy o‘shishiga rivojlangan dunyoning qator tendentsiyalari sabab bo‘ladi:

- jamiyat taraqqiyot sur‘atlarini tezlashtirish o‘quvchilarni tez o‘zgaruvchan sharoitda hayotga tayyorlashni taqozo etadi;
- madaniyatlararo o‘zaro aloqalar ko‘lamining sezilarli darajada kengayishi bilan maktab bitiruvchilarining xushmuomalaligi va bag‘rikengligi alohida ahamiyatga ega;
- global muammolarning paydo bo‘lishi va kuchayishi yoshlardan ularni zamonaviy tafakkur bilan hal qilishni taqozo etadi;
- jamiyatni demokratlashtirish, siyosiy-ijtimoiy tanlash imkoniyatlarini kengaytirish maktabni fuqarolarning bunday tanlovga tayyorligini shakllantirish zarurati oldiga qo‘ydi;
- iqtisodiyotning jadal rivojlanishi va aholi bandligini ta‘minlash sohasidagi chuqur tarkibiy o‘zgarishlar xodimlarning malakasini oshirish va qayta tayyorlashga doimiy ehtiyojni belgilab beradi, maktab bitiruvchilarining butun hayoti davomida bilim olishga bo‘lgan ishtiyoqi va qobiliyatini shakllantirish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Bu talablarni qondirish uchun maktab o‘zgarishi, bu jarayon uzluksiz bo‘lishi kerak. Bularning barchasini mustaqil, faol, doimiy o‘zgarishlarga moslashuvchan, mas‘uliyatni o‘z zimmasiga olishga qodir, o‘z rivojlanishiga qadriyat sifatida qaraydigan, doimiy ravishda ishlashga qodir va tayyor o‘qituvchi amalga oshirishi mumkin. Shunday qilib, birinchi navbatda, mutaxassisning kasbiy malakasini rivojlantirishga alohida talablar qo‘yiladi.

Amerikalik psixolog R.Short “shaxsiy kompetensiya” tushunchasini ochib beradi. Muallif barkamol shaxsni "fanlar asoslari" va ular bilan bog‘liq ko‘nikmalarga ega bo‘lgan, shuningdek, psixomotor funksiyalarni, kasbiy rollarni, kognitiv va ta’sirchan faoliyatni, shaxslararo muloqotni bajarish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarga ega bo‘lgan shaxs sifatida tavsiflaydi. [2] Bunday holda, e’tibor quyidagilarga qaratiladi qobiliyatlarni, bilimlarni, ko‘nikmalarni, motivlarni, munosabatlarni va e’tiqodlarni, ijtimoiy vazifalarni bajarish uchun zarur bo‘lgan qadriyatlarni rivojlantirish asosiy rollarni o‘ynaydi va dunyo bilan o‘zaro aloqada bo‘ladi. G‘arbiy Yevropa kompetensiya modellari murakkab muammolarni hal qilish yo‘llarini mustaqil ravishda topish, mustaqil ravishda yangi bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish, o‘z shaxsi haqida ijobiy fikr, uyg‘un muloqot qilish qobiliyati, jamoada o‘zini tutish qobiliyati kabi fazilatlariga qaratilgan. Umuman olganda, xorijiy olimlar kompetensiyani ko‘proq shaxsning umumiy xususiyatlariga bog‘laydilar va uni o‘ziga xos ko‘nikmalar bilan bog‘lamaydilar. V.Ya.Adolf tadqiqotida kasbiy kompetensiya:

- ruhiy zo‘riqishni kamaytiradigan va hissiy barqarorlikni oshiradigan omil;
- kognitiv va kasbiy faoliyat o‘rtasidagi munosabatlar shakli;
- talabning ta’lim faoliyatini mutaxassisning kasbiy faoliyatiga izchil aylantirishning tartibga soluvchisi va mexanizmi [1].

L.I. Fishmanning ta’kidlashicha, kompetensiya asosan tushuncha bilan bog‘liq bo‘lgan atamadir.

“kasbiy faoliyat madaniyati”

kasbiy qadriyatlar va stereotiplar[9]. Va kompetensiyaning turli xil ta’riflari orasida eng oddiyini topish mumkin:

bilim, tajriba ma’lum bir sohada, ko‘pincha bu atama insonning ma’lum bir kasbiy faoliyatni amalga oshirishga imkon beradigan murakkab integratsiyalashgan sifati sifatida tushuniladi. Bundan tashqari, biz individual bilim yoki ko‘nikmalar haqida emas, balki shaxsga butun faoliyatni amalga oshirishga imkon beradigan mulk haqida gapiramiz.

Tushunchasining yuqoridagi ta’riflarini tahlil qilish:

“inson kompetensiyasi” uning asosiy belgilari ma’lum bir soha yoki kasb bo’yicha bilim va tajriba ekanligini ko’rsatadi.

Shunday qilib, shaxsning kompetensiyasi jamiyat hayotining muayyan sohasidagi kasb bilan bog’liq bo’lib, unga faoliyat xizmat qiladi. Jamiyat hayotining sohalari sifatida, qoida tariqasida, ular moddiy va ma’naviy narsalarni ajratib turadilar. Pedagogik faoliyat talabalarni madaniyat va uning qadriyatlarini bilan tanishtirishga, shu orqali ma’naviyatga xizmat qilishga qaratilgan jamiyat sohasi. A.K.Markovanning fikricha, o’qituvchining kasbiy malakasi, bir tomondan, tahlil qilish bo’yicha, jarayon (pedagogik faoliyat, pedagogik muloqot, o’qituvchining shaxsiyati) va uning ishining natijasi (talabalarni o’qitish va tarbiyalash), boshqa tomondan, u ega bo’lgan ob’ektiv zarur kasbiy bilim va ko’nikmalar va psixologik fazilatlarining nisbati bilan.

Ta’rif taqdim etilgan asosiy elementlarning mazmunini ko’p qirrali tushunishni ko’rsatadi tuzilmasi va kasbiy kompetensiyaning mohiyatiga nisbatan keng ko’lamli qarashlar [7]. Shunday qilib, A.D.Darjaniya ishida tashkiliy va boshqaruv faoliyati tarkibiy qismlarining birligini, kasbiy ishning bir turi sifatida, odamlarning kasbiy guruhining (jamoasining) birgalikdagi faoliyatini ongli ravishda tashkil etishga va ularni belgilangan me’yorlarga muvofiq boshqarishga qaratilganligini tahlil qiladi. Ishlab chiqarish tashkilotning belgilangan maqsadlari [3].

V.V. Loginova tashkilotning maqsadlariga erishishda eng yaxshi alternativani tanlash sharoitida "optimal qaror qabul qilish" iborasi orqali tashkiliy va boshqaruv faoliyatini ko’rib chiqadi. Bunday echimlar korxonatashkilot yoki uning bo’linmalarining muvaffaqiyatli ishlashini ta’minlaydi. Ular tashkiliy va boshqaruv faoliyatining natijasidir [6].

Shuni ta’kidlash kerakki, tashkiliy va boshqaruv qobiliyatlari mazmuniga faoliyat sub’ektining psixologik xususiyatlari ta’sir qiladi, xususan:

- kasbiy ish samaradorligi uchun mas’uliyatni oshirish, sabab uchun javobgarlik;
- kasbiy o’zaro ta’sir sub’ektlari;
- kasbiy muammolarni hal qilishda tashkil etish va boshqarishga ijodiy yondashish;
- tashkiliy va boshqaruv vazifalarini hal qilish jarayonida kommunikatsiyalarning xususiyatlari va boshqalar.

Tashkiliy va boshqaruv faoliyati quyi tuzilma ekanligini shubhasiz haqiqat deb hisoblash mumkin mehnat sub’ektining ajralmas kasbiy faoliyatining tarkibiy qismidir. Bu shakllangan motivlar, bilimlar, ko’nikmalar, shaxsiy va xulq-atvor fazilatlarining mavjudligini nazarda tutadi, bu "menejer" ga muayyan turdagi kasbiy faoliyat jarayonini samarali tashkil etishga imkon beradi. Tashkiliy-boshqaruv faoliyatini bunday tushunish mehnat sub’ektining ushbu faoliyatga tayyorligi universitetda mutaxassislar tayyorlash tizimi bilan chambarchas bog’liq degan xulosaga kelish imkonini beradi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ta’kidlashga imkon beradiki, olimlar tashkiliy-boshqaruv faoliyati va unga tayyorgarlikning ayrim jihatlarini asosan quyidagi yondashuvlar doirasida ko’rib chiqadilar:

- faoliyat, tizim-fikr-faoliyat (G.P. Shchedrovitskiy bo’yicha), mantiqni belgilaydi.
- tashkiliy-boshqaruv faoliyatini bilim, ko’nikma, ushbu faoliyat uchun ko’nikma, faoliyat sub’ekti tomonidan tajriba to’plash va boshqalar nuqtai nazaridan ko’rib chiqish;
- Tizimli bo’lajak mutaxassisning sub’ekt harakatlarining birligi va o’zaro bog’liqligi sifatida boshqaruv funksiyalari va boshqalar.
- shaxsga yo’naltirilganlik, unda tashkiliy-boshqaruv faoliyati sub’ekti faoliyatini tan olish, uning individual va shaxsiy xususiyatlarini faoliyatda amalga oshirish, rivojlantirish va boshqalar [10].
- kompetensiyaga asoslangan, shaxsiy-faoliyat, individual-ijodiy, ko’p sub’ektiv yondashuvlar va
- kasbiy faoliyatni amalga oshirishga tayyorlik, qobiliyat va boshqalar doirasida tashkiliy va boshqaruv faoliyatini rivojlantirishni hisobga olgan holda, shaxsiy xususiyatlarning integral majmui va boshqalar.

L.A.Popovanning soʻzlariga koʻra, aynan kompetentsiyaga asoslangan yondashuv uni yangilash imkonini beradi. Zamonaviy taʼlim tizimiga kompetensiya modelini kiritish maqsadida boshqa yondashuvlar (V. A. Bolotov, V. V. Serikov va boshqalar) [8].

Shuning uchun tashkiliy va boshqaruv faoliyatiga tayyorgarlik quyidagi bilim, koʻnikma va koʻnikmalarda ifodalangan vakolatlarni shakllantirishni talab qiladi:

Professional jamoa faoliyatini tashkil etish va uni boshqarish, samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish va ularning natijalarini bashorat qilish, idrok etish, tahlil qilish, ijtimoiy sheriklikni tashkil etish,

Kasbiy faoliyatda boshqaruv innovatsiyalarini amalga oshirish, kasbiy oʻzini oʻzi rivojlantirish va martaba koʻtarilishi va boshqalar.

E.N. tomonidan olib borilgan tadqiqot. Lekomtseva, N.A.Muxamedyarova tashkiliy mohiyatini ochib beradi.

Boshqaruv kompetensiyasi esa oʻquvchilarni rivojlantirish, muammolarini ajratib koʻrsatish, aniq shakllantirish, har tomonlama va chuqur tahlil qilish, muayyan vaziyat uchun eng maqbul yechimlarni topishga tayyorlik sifatida qoʻllaniladi. [5]. A.E.Islomov tashkiliy-boshqaruv malakasini shakllantirish texnologiyasini, talaba tomonidan amaliy tajribani rivojlantirish orqali ishlab chiqdi. [4]. Shuni taʼkidlash kerakki, ilmiy adabiyotlarda talabalarning amaliy mashgʻulotlari va tashkiliy va boshqaruv faoliyati uchun universitetda bakalavriat talabari talablariga javob berishi kerak.

Ular: izchillik, shaxsiy va faoliyatga yoʻnaltirilganlik, oʻz ichiga fan bilimlari, boshqaruv elementlari, ish faoliyatini nazorat qilish, oʻquv faoliyatidan oʻz-oʻzini tarbiyalashga oʻtish va boshqalar.

XULOSA

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, shuni taʼkidlaymizki, oliy oʻquv yurtida magistrantni kasbiy tayyorlash jarayoni - bu nazariy jihatdan maqsadli oʻqitish, kasbiy bilim, koʻnikmalarni shakllantirish va ularni rivojlantirish, amaliyotga yoʻnaltirilgan mashgʻulotlar orqali mustahkamlash, talabani boyitishdir. shaxsiy tajriba bilan.

Magistratura dasturining oʻziga xosligi shundaki, talaba chuqur nazariy tayyorgarlik oladi, yuqori darajadagi kasbiy kompetensiyaga ega boʻladi. Ushbu dastur chuqur taʼlim va tadqiqotni oʻz ichiga oladi komponentlar, tadqiqot va ilmiy-pedagogik amaliyotlarni olib borish va dissertatsiya yozish. Mustaqil ish uchun ustaga koʻp soatlar beriladi, bu esa yoʻlda juda dolzarbdir kasbiy faoliyatida ustaga aylanish. Shunday qilib, biz universitetda taʼlim talabalarni haqiqiy subʼektlar boʻlishga undashga asoslangan boʻlishi kerakligini taʼkidlaymiz oʻquv jarayoni, chunki faqat shaxsiy ish talabaga raqobatbardosh, yuqori malakali mutaxassisga aylanishiga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Адольф В.Я. Профессиональная компетентность современного учителя: монография. – Красноярский гос. ун-т. Красноярск, 1998. – 310 с
2. Анисимова О.А. Психолого-педагогическая компетентность как фактор сохранения и укрепления профессионального здоровья учителя: Дисс... канд. психол. наук – М., 2002. – 160 с
3. Даржания А. Д. Формирование организационно-управленческих умений студентов технических специальностей профессионального колледжа: дис. ... канд. пед. наук. Ставрополь, 2010. 222 с
4. Исламов А. Э. Педагогическое обеспечение формирования организационно- управленческой компетентности будущего учителя технологии: дис. ... канд. пед. наук. Елабуга, 2015. 174 с.
5. Лекомцева Е. Н., Мухамедьярова Н. А. Структура организационно-управленческой компетентности педагога, работающего с талантливыми обучающимися. Ярославский педагогический вестник. 2016. № 5. С. 45-50.
6. Логинова В. В. Формирование готовности к осуществлению организационно - управленческой деятельности при обучении математике в вузе. Гуманизация образования. 2015. № 4. С. 46-57.

7. Маркова А.К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя // Педагогика. 1980. № 8 – С.82-89
8. Попова Л. А. Подготовка будущих инженеров к организационно-управленческой деятельности в процессе обучения в вузе (На примере бакалавров по направлению подготовки «Техносферная безопасность»): дис. ... канд. пед. наук. Ставрополь, 2012. 179 с.
9. Фишман Л.И. Модели образовательного менеджмента: обзорный анализ // Школьные технологии. – 1999 № 1-2. – С. 112-121.
10. Щедровицкий Г.П. Оргуправленческое мышление: идеология, методология, технология (курс лекций) // Из архива Г.П. Щедровицкого. М., 2000. Т. 4. 384 с
11. Sayfutdinova Mexrinoz Zahiddin Qizi (2024). BOSHLANG'ICH TA'LIMNI RIVOJLANTIRISHDA SIFAT VA SAMARADORLIKKA ERISHISH UCHUN INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH VA ULARNING NATIJALARI. Science and innovation, 3 (Special Issue 26), 675-677. doi: 10.5281/zenodo.11061277
12. Sayfutdinova Mekhrinoz. (2023). SOME FEATURES OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN TEACHING OF FOREIGN LANGUAGES. American Journal of Pedagogical and Educational Research, 15, 221–226. Retrieved from <https://americanjournal.org/index.php/ajper/article/view/1186>